

Dit rapport is een uitgave van het NIVEL in 2005. De gegevens mogen met bronvermelding (Mieke Rijken, (NIVEL), Lennart Janssens, (SEO), *Interim-rapportage Niet-gebruik buitengewone uitgavenregeling onder chronisch zieken en gehandicapten*, NIVEL 2005) worden gebruikt. Gezien het openbare karakter van NIVEL publicaties kunt u altijd naar deze pdf doorlinken. Het rapport is te bestellen via receptie@nivel.nl.

Ga (terug) naar de website: <http://www.nivel.nl/>

Interim-rapportage

Niet-gebruik buitengewone uitgavenregeling onder chronisch zieken en gehandicapten

Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten

Mieke Rijken, NIVEL
Lennart Janssens, SEO Economisch Onderzoek

ISBN 90-6905-750-6

<http://www.nivel.nl>

nivel@nivel.nl

Telefoon 030 2 729 700

Fax 030 2 729 729

©2005 NIVEL, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVEL te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting en conclusies	5
1 Inleiding	9
1.1 Doel	9
1.2 Achtergrond	9
1.3 Onderzoeksvragen	11
2 Methode	13
2.1 Omvang van de populatie	13
2.2 Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten	14
2.3 Dataverzameling en onderzoeksgroep	14
2.4 Gebruikte gegevens	15
2.5 Data-analyse	17
3 Gebruik en niet-gebruik BU 2004	19
3.1 Omvang van het gebruik van BU 2004	19
3.2 Redenen en oorzaken van niet-gebruik BU 2004	21
3.3 Gebruik van het chronisch-ziekenforfait	29
3.4 Rechthebbende niet-gebruikers BU 2004	30
Referenties	35
Bijlagen	
Bijlage 1: Samenstelling van de onderzoeksgroep	37
Bijlage 2: Kenmerken van chronisch zieke gebruikers ten opzichte van niet-gebruikers van de BU 2004	38
Bijlage 3: Kenmerken van gehandicapte gebruikers ten opzichte van niet-gebruikers van de BU 2004	39
Bijlage 4: Gebruik van BU 2004 onder subgroepen chronisch zieken en gehandicapten	40
Bijlage 5: Toelichting bij de berekening van het recht op BU	41
Bijlage 6: Vergelijking uitkomsten met onderzoek Janssens et al. (2005)	43
Bijlage 7: Berekend recht en gerapporteerd gebruik BU 2004 onder chronisch zieken	45
Bijlage 8: Berekend recht en gerapporteerd gebruik BU 2004 onder gehandicapten	46
Bijlage 9: Kenmerken van chronisch zieke rechthebbende niet-gebruikers ten opzichte van gebruikers BU 2004	47
Bijlage 10: Kenmerken van gehandicapte rechthebbende niet-gebruikers ten opzichte van gebruikers BU 2004	48

Samenvatting en conclusies

De aftrek van buitengewone uitgaven (BU) in het kader van de Wet inkomstenbelasting is voor chronisch zieken en gehandicapten een mogelijkheid om hun eigen uitgaven vanwege ziekte of handicap (gedeeltelijk) te compenseren. Indien de ziektekosten in verhouding tot het inkomen onevenredig hoog zijn, kunnen zij worden aangemerkt als buitengewone uitgaven. Voor de aftrek van buitengewone uitgaven geldt een inkomensafhankelijke drempel. In 2004 is de aftrekregeling aangepast teneinde chronisch zieken en gehandicapten beter te kunnen compenseren voor hun meerkosten. Een belangrijke verandering is dat in de BU 2004 standaardziektekosten worden onderscheiden van specifieke kosten. Specifieke kosten zouden vooral door chronisch zieken en gehandicapten worden gemaakt, bijvoorbeeld uitgaven aan hulpmiddelen of dieetkosten. De wijziging is bedoeld om specifieke kosten in grotere mate aftrekbaar te maken en tegelijkertijd de aftrek van standaardziektekosten te verminderen.

Uit onderzoek door SEO Economisch Onderzoek in samenwerking met het NIVEL in 2004/2005 komt naar voren dat veel chronisch zieken geen gebruik hebben gemaakt van de aftrek van buitengewone uitgaven over 2003 terwijl zij wel voor de aftrek in aanmerking zouden zijn gekomen (Janssens et al., 2005). Het onderhavige onderzoek heeft tot doel om inzicht te verschaffen in de aard en omvang van het niet-gebruik van de BU 2004 onder de totale doelgroep van (somatisch) chronisch zieken en gehandicapten. Hiervoor zijn gegevens gebruikt over het belastingjaar 2004, die in het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) in mei 2005 zijn verzameld door middel van een enquête. Vanwege de urgentie van het onderzoek zijn de analyses uitgevoerd op een tussentijds databestand met gegevens van 2.424 chronisch zieken en gehandicapten van 25 jaar of ouder. De gepresenteerde gegevens betreffen derhalve voorlopige resultaten.

Uit de voorlopige gegevens van het onderzoek komt naar voren dat 35% van de mensen met een (somatische) chronische ziekte of handicap de aftrek BU 2004 heeft gebruikt. Echter, berekening van het recht op aftrek op basis van een simulatiemodel geeft aan dat 81% van de respondenten in aanmerking komt voor BU. Van degenen die volgens berekening in aanmerking komen voor de BU 2004, rapporteert 60% geen gebruik te hebben gemaakt van deze aftrekregeling.

De bekendheid met de mogelijkheid om ziektekosten als buitengewone uitgaven af te trekken is onder chronisch zieken en gehandicapten redelijk groot: 71% is op de hoogte van de mogelijkheid. Niettemin geeft nog altijd 29% aan niet bekend te zijn met de aftrekregeling. De bekendheid is minder groot onder laag opgeleide (t/m LBO) en alleenstaande chronisch zieken en gehandicapten. De bekendheid is bovendien minder groot onder mensen met een laag huishoudinkomen.

Ongeveer een vijfde (21%) van de chronisch zieken en gehandicapten heeft geen belastingaangifte gedaan over 2004. Van de chronisch zieken en gehandicapten die wel belastingaangifte deden maar niet de BU benutten verkeerde het overgrote deel (92%) in de veronderstelling dat zij niet in aanmerking komen voor aftrek van buitengewone uitgaven.

De kans dat chronisch zieken en gehandicapten de BU niet benutten omdat zij al compenseren via de bijzondere bijstand (BB) is zeer gering: in totaal heeft maar 5% van de chronisch zieken en gehandicapten in 2004 een aanvraag voor bijzondere bijstand bij hun gemeente ingediend en slechts 4% van de onderzoeksgroep heeft wel bijzondere bijstand aangevraagd maar geen buitengewone uitgaven afgetrokken. Tevens zijn de kenmerken van BB-gebruikers en BU-gebruikers verschillend, waardoor van substitutie nauwelijks sprake lijkt te zijn. BB-gebruikers zijn vaak alleenstaanden en dan vooral alleenstaanden jonger dan 65 jaar. Tweederde van de BB-gebruikers heeft een netto huishoudinkomen rond het sociaal minimum (minder dan € 1.100 per maand). BU-gebruikers zijn relatief vaak 65+-paren. BU-gebruikers hebben bovendien relatief vaak (ten opzichte van BB-gebruikers) een huishoudinkomen net boven het sociaal minimum. Overigens hebben opvallend weinig chronisch zieken en gehandicapten in 2004 geprofiteerd van een categoriale BB-regeling. Redenen hiervoor kunnen zijn dat gemeenten geen categoriale regeling hebben aangeboden, chronisch zieken en gehandicapten niet op de hoogte zijn van de categoriale regeling of dat zij gewoon geen gebruik wensen te maken van de BB.

Wanneer we kijken naar de rechthebbende niet-gebruikers van de BU 2004, valt op dat zij gemiddeld lager zijn opgeleid dan degenen die de BU wel benutten. Ruim de helft van de rechthebbende niet-gebruikers heeft lagere school of een lagere beroepsopleiding als hoogst genoten opleiding. De groep rechthebbende niet-gebruikers bestaat uit relatief veel mensen jonger dan 65 jaar. Daarnaast zien we dat de groep rechthebbende niet-gebruikers relatief veel mensen (circa een kwart) bevat die met hun huishoudinkomen rond het sociaal minimum zitten. Met de invoering van de Tegemoetkomingsregeling buitengewone uitgaven (Tbu) in 2004 zouden juist deze mensen hun buitengewone uitgaven meer kunnen compenseren dan voorheen het geval was. Een kwart van de rechthebbende niet-gebruikers ontvangt het meeste huishoudinkomen uit loon of salaris (hoeft niet het inkomen van de chronisch zieke/gehandicapte zelf te zijn); onder de gebruikers is dat bij één op de vijf het geval. Het aandeel ziekenfondsverzekerden is onder de rechthebbende niet-gebruikers ook groter dan onder de BU-gebruikers.

Uit het onderzoek komt naar voren dat rechthebbende niet-gebruikers gemiddeld lagere standaardziektekosten (excl. premies) en specifieke kosten hebben dan BU-gebruikers.

Ondergebruik lijkt dus met name voor te komen bij chronisch zieken en gehandicapten die minder hoge buitengewone uitgaven hebben.

Van de rechthebbende niet-gebruikers heeft 40% geen belastingaangifte gedaan.

Tussen chronisch zieken en gehandicapten bestaan verschillen in hun financiële situatie. In vergelijking met chronisch zieken hebben gehandicapten (mensen met matige en ernstige beperkingen) gemiddeld genomen een lager inkomen en hogere eigen uitgaven vanwege hun handicap. Chronisch zieken betalen daarentegen weer een hogere premie voor de ziektekostenverzekering van hun huishouden. Van de chronisch zieken heeft 73% recht op de BU 2004, van de gehandicapten 89%. Uitgaande van de rechthebbenden (respectievelijk 73% en 89%), is de omvang van het niet-gebruik onder deze groepen ongeveer even groot.

1 Inleiding

1.1 Doel

Dit onderzoek heeft tot doel om inzicht te verschaffen in de omvang van het niet-gebruik van de aftrekregeling voor buitengewone uitgaven (BU) over 2004 onder chronisch zieken en gehandicapten. Het gaat daarbij zowel om het door chronisch zieken en gehandicapten gerapporteerde niet-gebruik als om het rechthebbende niet-gebruik. Dit laatste impliceert dat men geen gebruik heeft gemaakt van de BU 2004, terwijl men daarvoor volgens berekening van het inkomen en de ziektekosten wel in aanmerking komt. Behalve in de omvang van het niet-gebruik, dient het onderzoek inzicht te verschaffen in de kenmerken van niet-gebruikers en de redenen voor het niet-gebruik. Omdat een reden voor het niet-gebruik kan zijn dat men al gebruik maakt van een andere compensatieregeling, te weten de bijzondere bijstand (BB), worden hier ook het gebruik en niet-gebruik van de BB door chronisch zieken en gehandicapten in beschouwing genomen.

1.2 Achtergrond

Mensen met een chronische ziekte of handicap hebben vanwege hun ziekte of handicap soms hoge eigen uitgaven. Wanneer deze ziektegerelateerde uitgaven in verhouding tot het inkomen onevenredig hoog zijn, kunnen deze uitgaven gedeeltelijk worden gecompenseerd door gebruik te maken van de aftrekregeling voor buitengewone uitgaven (BU). Deze aftrekregeling is in 2004 aangepast teneinde chronisch zieken en gehandicapten beter te kunnen compenseren voor de meerkosten die zij maken vanwege hun ziekte of handicap. Een belangrijke verandering is dat in de BU 2004 standaard-ziektekosten worden onderscheiden van specifieke kosten. Standaardziektekosten zijn bijvoorbeeld de premies die men betaalt voor een ziektekostenverzekering; de gedachte is dat het hier gaat om normale uitgaven die elke Nederlander heeft. Specifieke kosten zouden vooral door chronisch zieken en gehandicapten worden gemaakt. Hieronder vallen bijvoorbeeld de uitgaven aan hulpmiddelen en de eigen bijdrage voor de thuiszorg. Op basis van de specifieke kosten – en niet meer op basis van de totale ziektekosten – wordt bepaald of mensen recht hebben op aftrek van een extra forfaitair bedrag (in 2004: € 776) en op de toepassing van vermenigvuldigingsfactoren. Het doel van de wijziging van de regeling is om de specifieke uitgaven in grotere mate aftrekbaar te maken en tegelijkertijd de aftrek vanwege standaardziektekosten te verminderen.

In 2004 heeft SEO Economisch Onderzoek in samenwerking met het NIVEL een onderzoek uitgevoerd, in opdracht van de CG-Raad, naar de effecten van de wijzigingen in de BU op het inkomen van chronisch zieken (Janssens et al., 2005). Het uitgevoerde onderzoek betrof een simulatie-onderzoek, waarbij de werking van de regeling van 2004 werd vergeleken met die van 2003 (en met een alternatieve regeling voorgesteld door de CG-Raad) op basis van gegevens van het Patiëntenpanel Chronisch Zieken over het belastingjaar 2003. Deze gegevens waren in april 2004 bij het panel verzameld. Uit het onderzoek kwam naar voren dat de toegankelijkheid van de BU 2004 voor chronisch zieken gelijk is aan die van de BU 2003, maar dat de gemiddelde waarde van de aftrek volgens BU 2004 € 160 per jaar lager is. Alleen chronisch zieken met hoge specifieke kosten (meer dan € 595) gaan er volgens de simulatie op vooruit. Tevens bleek uit het onderzoek dat tweederde van de chronisch zieken voor aftrek van buitengewone uitgaven krachtens BU 2003 (en BU 2004) in aanmerking komt, maar dat de meerderheid daarvan de BU 2003 niet heeft gebruikt.

De uitkomsten van het onderzoek leidden tot een spoeddebat in de Tweede Kamer op 7 april jl. De staatssecretaris van Financiën heeft daarin aangegeven dat hij nog geen definitieve conclusies wil trekken over de BU 2004, maar daarvoor de gegevens van de Belastingdienst (over de aangiftes van 2004) wil afwachten. Deze gegevens komen begin september 2005 beschikbaar. Omdat gegevens van mensen die wel belastingaangifte doen geen zicht bieden op de omvang en de aard van het niet-gebruik van de regeling, heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer de toezegging gedaan om het NIVEL te vragen om eveneens begin september inzicht te verschaffen in het niet-gebruik van de BU 2004. Tevens werd een motie (Noorman-den Uyl) aangenomen, waarin de regering wordt verzocht zich tot taak te stellen om het niet-gebruik van de BU tot minder dan 10% terug te brengen.

In dit rapport wordt verslag gedaan van het door de minister gevraagde onderzoek. Het onderzoek behelst kwantitatieve analyses op basis van gegevens van het nieuwe Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG), die in mei 2005 zijn verzameld. Behalve dat het hier nieuwe gegevens betreft over het belastingjaar 2004, is ook de uitbreiding van het panel met lichamelijk gehandicapten (naast chronisch zieken) een belangrijke reden voor nieuwe analyses. NIVEL en SEO Economisch Onderzoek hebben het onderzoek gezamenlijk uitgevoerd.

1.3 Onderzoeksvragen

1. Omvang van het gebruik en het niet-gebruik van BU 2004
 - a. Welk deel van de chronisch zieken en gehandicapten heeft over 2004 de aftrekregeling voor buitengewone uitgaven benut en welk deel niet?
 - b. Welk deel van de chronisch zieken en gehandicapten komt in aanmerking voor aftrek van buitengewone uitgaven krachtens de BU 2004 en welk deel niet?
 - c. Welk deel van de chronisch zieken en gehandicapten heeft geen gebruik gemaakt van de BU 2004 terwijl zij daarvoor wel in aanmerking komen (omvang van het rechthebbende niet-gebruik)?

2. Kenmerken van gebruikers en niet-gebruikers van BU 2004
 - a. Wat zijn kenmerken van chronisch zieken en gehandicapten die wel of niet gebruik hebben gemaakt van de BU 2004?
 - b. Wat zijn kenmerken van chronisch zieken en gehandicapten die geen gebruik hebben gemaakt van de BU 2004 terwijl zij daarvoor wel in aanmerking komen (kenmerken van rechthebbende niet-gebruikers)?

3. Verklaring van het niet-gebruik van BU 2004
 - a. In welke mate zijn chronisch zieken en gehandicapten bekend met de mogelijkheid tot aftrek van buitengewone uitgaven vanwege ziekte of handicap?
 - b. In welke mate zijn zij bekend met en maken zij gebruik van een andere compensatieregeling, te weten de bijzondere bijstand (BB)?
 - c. Welke (andere) redenen hebben chronisch zieken en gehandicapten om geen gebruik te maken van de BU 2004?

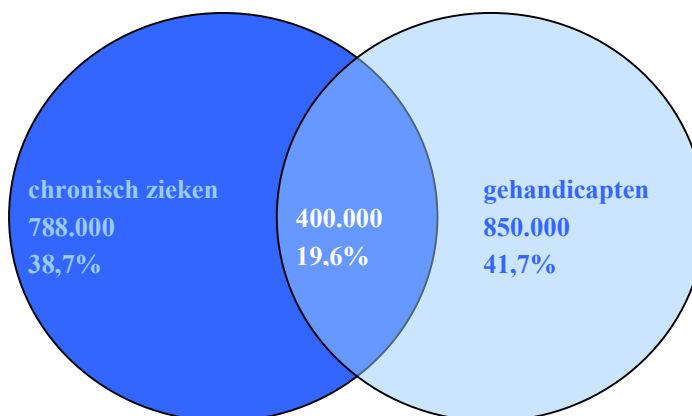
4. Gebruik van chronisch-ziekenforfait bij BU 2004
 - a. Welk deel van de chronisch zieken en gehandicapten die de BU 2004 benutten geeft aan een forfaitair bedrag (chronisch-ziekenforfait) bij hun ziektekosten te hebben kunnen optellen vanwege het feit dat zij specifieke uitgaven van meer dan € 307 hadden?

2 Methode

2.1 Omvang van de populatie

In deze paragraaf beschrijven we eerst de populatie waarop de gegevens uit dit onderzoek betrekking hebben. Zoals reeds vermeld is het onderzoek uitgevoerd met gegevens van het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG). Dit panel vertegenwoordigt een totale populatie van ruim 2 miljoen niet-geïstitutionaliseerde inwoners van Nederland in de leeftijd van 15 jaar of ouder met een medisch gediagnosticeerde somatische chronische ziekte en/of matige of ernstige lichamelijke beperkingen. Deze beperkingen kunnen van zintuiglijke of motorische aard zijn. In figuur 1 wordt een beeld geschetst van de omvang van deze populatie.

Figuur 1 Omvang van de populatie somatisch chronisch zieken en gehandicapten in Nederland van 15 jaar en ouder en niet-geïstitutionaliseerd (aantallen gebaseerd op schattingen)

Bron: Calsbeek & Rijken (in voorbereiding)

De in figuur 1 genoemde aantallen zijn schattingen van de totale omvang van de populatie gebaseerd op gegevens van het CBS, het SCP en het NIVEL (Calsbeek & Rijken, in voorbereiding). Per 1 januari 2005 telt Nederland ruim 12 miljoen inwoners in de leeftijd van 15 jaar of ouder die niet geïstitutionaliseerd zijn. Bijna 10% daarvan is gediagnosticeerd met een somatische chronische ziekte, dus bijna 1,2 miljoen. Ruim eenderde van deze chronisch zieken kan tevens als ‘gehandicapt’ worden aangemerkt,

omdat zij matige of ernstige fysieke beperkingen ervaren¹. Van de bovengenoemde 12 miljoen inwoners heeft naar schatting ruim 10% een matige of ernstige fysieke beperking. Daarom wordt de populatie ‘gehandicapten’ hier geschat op 1,25 miljoen. Van deze groep heeft iets minder dan eenderde een medisch gediagnosticeerde somatische chronische aandoening. Dit betekent dat de overlap tussen beide deelpopulaties wordt geschat op 400.000.

2.2 Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten

Het NPCG bestaat uit circa 4.000 mensen uit de niet-geïstitutionaliseerde Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder met een medisch gediagnosticeerde somatische chronische ziekte en/of matige of ernstige zintuiglijke of motorische beperkingen. In het vervolg van dit rapport spreken we voor het gemak van ‘chronisch zieken’ en ‘gehandicapten’ en van ‘mensen met een chronische ziekte of handicap’.

De panelleden zijn geworven via huisartsenpraktijken (landelijke steekproef) en via twee bevolkingsonderzoeken, het Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek 2003 (AVO; SCP) en het Woningbehoefte Onderzoek 2002 (WBO, VROM). In de huisartsenpraktijken zijn chronisch zieken geselecteerd. Deze mensen hebben in hun instroomvragenlijst voor het panel een screeningsinstrument ingevuld waarmee de aanwezigheid van fysieke beperkingen kon worden vastgesteld. Uit het AVO en het WBO werden mensen uitgenodigd om aan het panel deel te nemen, indien zij hadden toegestemd in herbenadering én positief scoorden op een screeningsinstrument ter vaststelling van (matige en ernstige) fysieke beperkingen. Van deze mensen zijn eveneens de medische gegevens (over de aanwezigheid van chronische ziekten) opgevraagd bij hun huisarts, indien zij daarvoor toestemming hadden gegeven.

2.3 Dataverzameling en onderzoeksgroep

In het voorjaar van 2005 is onder de leden van het NPCG een schriftelijke enquête gehouden waarmee gegevens zijn verzameld over de financiële situatie van deze mensen. De enquête is in twee fasen (begin mei en begin juni) gestuurd naar 4.164 mensen die zich op dat moment voor het panel hadden aangemeld². Op 1 juli jl. waren 2.714 enquêtes

¹ Hierbij is uitgegaan van de SCP-beperkingenmaat (De Wit, 1997).

² Het betreft hier mensen die behoren tot het generieke panel, dat wil zeggen zonder oververtegenwoordiging van mensen met astma of COPD. Een aantal van deze mensen, naar schatting circa 150, heeft de enquête ten onrechte ontvangen. Het betreft mensen die zich voor het panel hadden opgegeven terwijl zij daarvoor niet waren geselecteerd. Dit zijn gezinsleden – meestal partners - van

(65%) geretourneerd én in het databestand ingevoerd. De ingevoerde enquêtes waren vooral afkomstig van de lichter die begin mei verzonden was. Deze lichter bevatte relatief meer chronisch zieken dan gehandicapten vanwege het feit dat de instroom van gehandicapte panelleden uit het WBO eind april nog niet was afgerond.

Voor dit onderzoek zijn naast de gegevens over de financiële situatie van de panelleden hun sociaal-demografische gegevens nodig. Deze sociaal-demografische gegevens zijn verzameld door middel van een vragenlijst die de panelleden bij aanmelding voor het NPCG invulden. Op 1 juli waren 3.335 'instroomvragenlijsten' van deelnemers aan het generieke panel in het databestand ingevoerd. Van 2.480 panelleden waren zowel de sociaal-demografische gegevens als de gegevens over de financiële situatie op 1 juli beschikbaar.

Voor dit onderzoek zijn de gegevens van NPCG-leden van 15 t/m 24 jaar buiten beschouwing gelaten vanwege het feit dat deze jongste panelleden vaak nog niet zelfstandig een huishouding voeren. Als peildatum is de leeftijd op 1 januari 2004 genomen³. De uiteindelijke onderzoeksgroep waarvan de gegevens voor dit onderzoek zijn gebruikt omvat 2.424 personen in de leeftijd van 25 jaar en ouder. Bijlage 1 toont de samenstelling van de onderzoeksgroep naar sociaal-demografische kenmerken.

2.4 Gebruikte gegevens

De volgende gegevens zijn in de analyses gebruikt:

Sociaal-demografische gegevens

- Leeftijd: 25 t/m 44 jaar, 45 t/m 64 jaar en 65 jaar en ouder;
- Opleidingsniveau: t/m LBO, (M)ULO/MAVO/drie jaar HBS, MBO, HBS/HAVO/VWO/MMS, HBO/WO;
- Ziektekostenverzekering: ziekenfonds, particulier-privaatrechtelijk, particulier-publiekrechtelijk;
- Netto inkomensklasse van het huishouden: minder dan € 1.100, € 1.100-1.400, € 1.400-1.700, € 1.700-2.500, € 2.500-3.100, meer dan € 3.100;
- Voornaamste inkomensbron van het huishouden: loon/salaris, inkomen uit eigen onderneming of vrij beroep, pensioen/vermogen, AOW, arbeidsongeschiktheids-

geselecteerde personen. Op dit moment worden deze mensen nog uit het panel verwijderd en worden de wel geselecteerde gezinsleden alsnog om deelname aan het NPCG gevraagd.

³ Deze peildatum is in dit onderzoek gehanteerd, omdat het voor de onderzoeksvragen relevant is om uit te gaan van de leeftijd die men in 2004 bereikte (bijvoorbeeld om het onderscheid tussen 65- en 65+ bij de belastingaangifte over 2004 te kunnen maken).

- uitkering, andere uitkering (nabestaandenuitkering, werkloosheidsuitkering, bijstandsuitkering, studiefinanciering/alimentatie);
- Hoofdkostwinnerschap: chronisch zieke/gehandicapte is hoofdkostwinner, chronisch zieke/gehandicapte is geen hoofdkostwinner;
- Huishoudsamenstelling: alleenstaand 65-, alleenstaand 65+, paren 65-, paren 65+, alleenstaand 65- met kinderen.

Inkomensgegevens

- Geschat verzamelinkomen: op grond van het netto huishoudinkomen en andere kenmerken van het huishouden (zie bijlage 5 voor de berekening).

Aftrekbare ziektekosten

- Specifieke uitgaven: in de enquête is gevraagd naar de eigen uitgaven aan hulpmiddelen en aanpassingen (gespecificeerd), geneesmiddelen op recept, geneesmiddelen zonder recept, verbandmiddelen, eigen bijdrage voor tijdelijke opname in een verpleeghuis of revalidatiecentrum, eigen bijdrage voor thuiszorg, kosten voor eigen rekening bij een PGB, vervoerskosten voor geneeskundige hulp, extra kosten voor sociaal vervoer, extra uitgaven aan kleding en beddengoed en dieetkosten. Voor de aftrek van geneesmiddelen zonder recept (huisapotheek), de extra kosten voor kleding en beddengoed en voor dieetkosten gelden binnen BU 2004 forfaitaire bedragen. Van deze forfaitaire bedragen is bij de berekening van de hoogte van de specifieke uitgaven uitgegaan;
- Overige aftrekbare (standaard)ziektekosten: gevraagd is naar de premie van de ziektekostenverzekering en de eigen uitgaven (eigen bijdragen, eigen risico's, onverzekerde zorg) aan huisarts, specialist, tandarts, paramedici en ziekenhuisopname.

Gebruik BU

- Bekendheid met de mogelijkheid tot compensatie via BU;
- Gerapporteerd gebruik BU (incl. forfaits) over 2004;
- Redenen voor niet-gebruik BU: geen aangifte gedaan, komt niet in aanmerking volgens respondent (kosten lager dan drempel), andere reden;
- Recht op BU: het recht op BU is geschat aan de hand van informatie over de kenmerken van respondenten (leeftijd, huishoudsamenstelling), hun inkomen en aftrekbare standaardziektekosten en specifieke uitgaven; daarbij is een aantal veronderstellingen gedaan (zie hiervoor bijlage 5).

Gebruik bijzondere bijstand

- Gerapporteerd gebruik bijzondere bijstand over 2004;
- Voorzeningen waarvoor bijzondere bijstand is aangevraagd;

- Redenen voor niet-gebruik bijzondere bijstand: niet nodig, onbekendheid, komt niet in aanmerking volgens respondent, andere reden (gespecificeerd).

2.5 Data-analyse

Weging

Alle analyses zijn uitgevoerd op een gewogen databestand. Omdat het tussentijdse bestand dat voor dit onderzoek is gebruikt relatief veel chronisch zieken (N=1.618, 67%) en relatief weinig gehandicapten (N=806, 33%) bevatte⁴ en de verhouding tussen beide groepen niet overeenkwam met de verhouding tussen deze deelpopulaties (zie figuur 1), is een weegfactor gehanteerd. Door weging is gecorrigeerd voor de oververtegenwoordiging van chronisch zieken en de ondervertegenwoordiging van gehandicapten in het bestand. Eenvoudig gezegd komt het erop neer dat de gegevens van de chronisch zieken in het bestand iets minder zwaar (een factor 0,727) en de gegevens van de gehandicapten iets zwaarder (een factor 1,547) ‘meetelden’ in de analyses.

Analyses

Allereerst is het recht op BU geschat op basis van een eerder door SEO Economisch Onderzoek ontwikkeld simulatiemodel (zie Janssens et al., 2005; zie hiervoor bijlage 5). Nadat op basis van dit model het recht op aftrek was geschat, is vervolgens voor de beantwoording van alle onderzoeksvragen beschrijvende statistiek met behulp van SPSS 11.5 voor Windows toegepast. Deze analyses betreffen frequentieverdelingen en kruistabellen. Om na te gaan of er een samenhang bestaat tussen een bepaald gegeven (bijvoorbeeld gebruik van de BU) en een achtergrondkenmerk (bijvoorbeeld het gegeven of men particulier of ziekenfondsverzekerd is) is bij de kruistabellen gebruik gemaakt van een associatiemaat, te weten Cramer's V. Cramer's V kan variëren tussen 0 (geen associatie) en 1 (volledige associatie). Om te bepalen of er sprake is van een significante samenhang, hanteren we een alpha (kans op het ten onrechte verwerpen van de hypothese dat er geen verband bestaat) van .01. Wanneer p (de overschrijdingskans behorend bij de gevonden waarde van Cramer's V) kleiner is dan .01, spreken we dus van een significante samenhang tussen twee variabelen. Tenslotte zijn enkele T-toetsen voor onafhankelijke steekproeven uitgevoerd om de verschillen in de hoogte van de standaardziektekosten en de specifieke uitgaven tussen rechthebbende niet-gebruikers en gebruikers van BU 2004 te toetsen. Ook hierbij is een alpha van .01 gehanteerd.

⁴ De scheve verdeling in het tussentijdse bestand is een gevolg van het feit dat begin mei vooral chronisch zieken (panelleden die in de huisartsenpraktijken geselecteerd waren) de enquête hebben gekregen en in mindere mate gehandicapten (panelleden die via het AVO en het WBO instroomden). Met name de instroom vanuit het WBO was eind april nog niet afgerond vanwege ander onderzoek bij deze groep, uitgevoerd door het SCP in opdracht van het ministerie van VWS.

3 Gebruik en niet-gebruik BU 2004

3.1 Omvang van het gebruik van BU 2004

Uit analyse van de gegevens van 2.424 deelnemers aan het NPCG komt naar voren dat 35% van de mensen met een chronische ziekte of handicap de BU 2004 heeft gebruikt. Van de chronisch zieken heeft 30% de BU 2004 gebruikt; van de gehandicapten 39%.

Tabel 3.1 laat de kenmerken van de gebruikers van de BU 2004 zien ten opzichte van de kenmerken van niet-gebruikers. Voor alle duidelijkheid: de groep niet-gebruikers bevat iedereen die aangeeft de BU 2004 niet te hebben gebruikt, ongeacht of ze al of niet voor de aftrek in aanmerking komen. In paragraaf 3.4 wordt ingegaan op de kenmerken van de rechthebbende niet-gebruikers.

Uit tabel 3.1 komt naar voren dat het gebruik van de BU significant samenhangt met de leeftijd van de chronisch zieke/gehandicapte, de samenstelling van diens huishouden, het netto maandinkomen van het huishouden, de voornaamste inkomensbron van het huishouden en de soort ziektekostenverzekering die men heeft. Over het algemeen zijn de verbanden zwak (Cramer's $V < .20$). Het opleidingsniveau van de chronisch zieke/gehandicapte en het feit of men wel of niet zelf de hoofdkostwinner is hangen niet significant samen met het gebruik van de aftrekregeling over 2004.

Chronisch zieken en gehandicapten die aangeven de BU 2004 te hebben gebruikt zijn gemiddeld wat ouder dan degenen die aangeven de BU niet te hebben gebruikt. De gebruikers hebben wat vaker een netto huishoudinkomen net boven het sociaal minimum (€ 1.100-1.400 per maand) en wat minder vaak een netto huishoudinkomen van meer dan € 2.500 per maand dan de niet-gebruikers. Samenhangend met het feit dat BU-gebruikers gemiddeld wat ouder zijn, hebben zij wat vaker AOW en wat minder vaak loon of salaris als voornaamste inkomensbron van het huishouden. Daarnaast hebben BU-gebruikers wat vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering als voornaamste bron van inkomsten. Tevens is een iets groter deel van de BU-gebruikers ziektenfondsverzekerd dan van de niet-gebruikers.

In bijlage 2 is tabel 3.1 opnieuw weergegeven, maar nu alleen gebaseerd op de gegevens van de chronisch zieke panelleden. Bijlage 3 bevat dezelfde informatie van de gehandicapte panelleden.

In bijlage 4 wordt tenslotte het gebruik van de BU 2004 onder subgroepen chronisch zieken en gehandicapten weergegeven. In feite is de tabel in bijlage 4 een iets andere weergave van de informatie die in tabel 3.1 wordt gegeven.

Tabel 3.1 Kenmerken van gebruikers ten opzichte van niet-gebruikers van de BU 2004

	Gebruikers %	Niet- gebruikers %	Cramer's V (p)
Leeftijd			.10 (.000)
25 – 44 jaar	12	15	
45 – 64 jaar	39	47	
65 jaar en ouder	49	38	
Opleiding			.07 (ns)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	41	47	
MBO	22	18	
HBS, HAVO, VWO, MMS	14	15	
HBO, WO	8	6	
HBO, WO	15	14	
Samenstelling huishouden			.13 (.000)
Alleenstaand 65-	11	12	
Alleenstaand 65+	19	19	
Paar 65-	38	46	
Paar 65+	30	19	
Alleenstaand 65- met kinderen	2	4	
Netto maandinkomen van het huishouden			.12 (.000)
Minder dan € 1.100	19	20	
€ 1.100 – 1.400	25	17	
€ 1.400 – 1.700	17	16	
€ 1.700 – 2.500	27	26	
€ 2.500 – 3.100	7	11	
Meer dan € 3.100	6	9	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.18 (.000)
Loon, salaris	20	32	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	2	4	
Inkomen uit vermogen of pensioen	16	16	
AOW	41	31	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	16	10	
Andere uitkering	5	7	
Hoofdkostwinnerschap			.01 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	60	61	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	40	39	
Ziektekostenverzekering			.08 (.001)
Ziekenfonds	78	71	
Particulier – privaatrechtelijk	17	24	
Particulier – publiekrechtelijk	5	5	

3.2 Redenen en oorzaken van niet-gebruik BU 2004

In deze paragraaf laten we een aantal mogelijke oorzaken van het niet gebruiken van de BU de revue passeren. Achtereenvolgens komen aan bod: het niet bekend zijn met de aftrekregeling, het niet doen van belastingaangifte, het verwachten niet in aanmerking te komen voor de aftrek en het gebruik van een andere compensatiemogelijkheid, namelijk de bijzondere bijstand.

Onbekendheid

Aan de leden van het NPCG is in de voorjaarsenquête gevraagd of zij bekend waren met ‘de mogelijkheid om belastinggeld terug te vragen in verband met kosten vanwege hun gezondheid’ (formulering van de vraag). Er werd dus niet expliciet gevraagd naar de naam van de aftrekregeling, omdat kennis daarvan niet persé noodzakelijk is. De bekendheid met de mogelijkheid om ziektekosten als buitengewone uitgaven af te trekken is redelijk groot: 71% van de chronisch zieken en gehandicapten is op de hoogte van de mogelijkheid. Niettemin geeft nog altijd 29% aan niet bekend te zijn met de aftrekregeling. De bekendheid onder chronisch zieken en de bekendheid onder gehandicapten is ongeveer even groot: van de chronisch zieken is 72% op de hoogte van de aftrekregeling, van de gehandicapten 70%.

De bekendheid met de BU hangt significant samen met het opleidingsniveau van de chronisch zieke/gehandicapte, de samenstelling van diens huishouden, het huishoudinkomen en de voornaamste inkomensbron van het huishouden en het gegeven of men al of niet de hoofdkostwinner van het huishouden is. Deze significante verbanden zijn overigens allemaal zwak (Cramer’s $V < .20$).

Tabel 3.2 laat zien hoe het met de bekendheid van de BU is gesteld onder subgroepen van chronisch zieken en gehandicapten. De bekendheid is minder groot onder laag opgeleide (t/m LBO) chronisch zieken en gehandicapten. Alleenstaanden zijn bovendien wat minder vaak op de hoogte van de mogelijkheid tot compensatie van hun ziektekosten via de BU dan chronisch zieken en gehandicapten met een partner. De bekendheid met de BU is daarnaast minder groot onder chronisch zieken en gehandicapten met een laag huishoudinkomen. Opmerkelijk is dat de bekendheid met de BU ook wat minder groot is onder degenen die hun meeste huishoudinkomen betrekken uit een eigen onderneming of een vrij beroep. Tevens zijn chronisch zieken en gehandicapten die moeten rondkomen van een andere uitkering dan AOW of een arbeidsongeschiktheidsuitkering (hier meestal een bijstandsuitkering) minder goed op de hoogte van de mogelijkheden van de BU.

Tabel 3.2 Bekendheid en onbekendheid met de BU onder subgroepen

	Niet bekend %	Wel bekend %	Cramer's V (p)
Leeftijd			.06 (ns)
25 – 44 jaar	36	64	
45 – 64 jaar	28	72	
65 jaar en ouder	28	72	
Opleiding			.14 (.000)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	35	65	
MBO	27	73	
HBS, HAVO, VWO, MMS	26	75	
HBO, WO	20	80	
HBO, WO	19	81	
Samenstelling huishouden			.09 (.001)
Alleenstaand 65-	35	65	
Alleenstaand 65+	34	66	
Paar 65-	28	72	
Paar 65+	24	77	
Alleenstaand 65- met kinderen	36	65	
Netto maandinkomen van het huishouden			.12 (.000)
Minder dan € 1.100	36	64	
€ 1.100 – 1.400	32	68	
€ 1.400 – 1.700	28	72	
€ 1.700 – 2.500	26	74	
€ 2.500 – 3.100	24	76	
Meer dan € 3.100	17	83	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.10 (.001)
Loon, salaris	30	70	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	39	61	
Inkomen uit vermogen of pensioen	24	76	
AOW	31	69	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	22	78	
Andere uitkering	40	60	
Hoofdkostwinnerschap			.06 (.007)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	31	69	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	26	74	
Ziektekostenverzekering			.03 (ns)
Ziekenfonds	30	70	
Particulier – privaatrechtelijk	26	74	
Particulier – publiekrechtelijk	27	73	

Geen belastingaangifte

Om gebruik te kunnen maken van de BU dient men belastingaangifte te doen. Daarom is in de enquête van mei 2005 gevraagd of men aangifte over 2004 had gedaan (of nog ging doen). De gegevens in het tussentijdse bestand laten zien dat 21% van de chronisch zieken en gehandicapten geen aangifte over 2004 heeft gedaan. Bijna driekwart (74%) had aangifte gedaan en 5% van de respondenten gaf aan dit alsnog te zullen gaan doen. In tabel 3.3 staan deze gegevens nog eens uitgesplitst naar de groepen chronisch zieken en gehandicapten afzonderlijk.

Tabel 3.3 Aandeel chronisch zieken en gehandicapten dat wel en geen belastingaangifte heeft gedaan over 2004

	Chronisch ziek	Gehandicapt	Totale groep
Wel aangifte gedaan	75%	72%	74%
Nog niet gedaan, maar gaat het wel doen	6%	5%	5%
Geen aangifte gedaan	19%	23%	21%

Niet in aanmerking

Aan de respondenten die wel belastingaangifte over 2004 hadden gedaan of zouden gaan doen maar daarbij niet de BU hadden gebruikt of gingen gebruiken, is expliciet gevraagd naar de reden daarvan. Eén van de antwoordmogelijkheden luidde dat men van mening was dat de ziektekosten niet boven de drempel voor de BU uitkwamen. Onder de niet-gebruikers van de BU die wel aangifte deden blijkt dit een belangrijke reden te zijn: 92% noemt dit als reden voor hun niet-gebruik van de BU, 8% geeft aan een andere reden te hebben.

Uitgesplitst naar chronisch zieken en gehandicapten zijn de resultaten min of meer hetzelfde: van de chronisch zieke niet-gebruikers die wel aangifte deden dacht 91% dat zij niet in aanmerking zouden komen voor de BU 2004, van de gehandicapten is dat 93%.

Gebruik bijzondere bijstand

Bij de redenen om geen gebruik te maken van de BU 2004 is niet expliciet gevraagd naar de mogelijkheid dat men de aftrekregeling niet heeft benut omdat men in 2004 al een andere compensatieregeling voor zijn of haar uitgaven vanwege ziekte of handicap had gebruikt, te weten de bijzondere bijstand (BB). Men kan bijzondere bijstand aanvragen voor uit bijzondere omstandigheden voortvloeiende noodzakelijke uitgaven die niet uit het eigen inkomen of vermogen kunnen worden betaald en bovendien niet in aanmerking komen voor vergoeding uit een andere bron. Gemeenten kunnen tevens categoriale bijzondere bijstand verstrekken voor de kosten van chronische ziekte of handicap.

In de enquête van mei 2005 is aan alle respondenten gevraagd of zij in 2004 een aanvraag voor bijzondere bijstand bij hun gemeente hadden ingediend en zo ja, waarvoor. Ruim

5% van de chronisch zieken en gehandicapten (N=124) blijkt in 2004 bijzondere bijstand te hebben aangevraagd bij hun gemeente. Ter informatie: de 2.424 respondenten in dit onderzoek zijn afkomstig uit 323 gemeenten. Per 1 januari 2004 bedraagt het totaal aantal gemeenten in Nederland 483 (Giesbers, 2004).

Om zicht te krijgen op de samenhang tussen het gebruik van de BU en de BB, hebben we het gerapporteerde wel en niet gebruik van beide regelingen in een kruistabel tegen elkaar afgezet en Cramer's V berekend. Tabel 3.4 laat de kruistabel zien. Cramer's V bedraagt .03 (ns), hetgeen impliceert dat er geen verband bestaat tussen het al of niet gebruiken van de BU en het al of niet gebruiken van de BB.

Tabel 3.4 laat zien dat het vrijwel niet voorkomt dat chronisch zieken en gehandicapten over 2004 van beide compensatieregelingen gebruik hebben gemaakt; slechts 2% geeft aan beide regelingen te hebben gebruikt. De kans dat chronisch zieken en gehandicapten de BU niet hebben gebruikt omdat ze al de BB gebruikten is volgens de tabel zeer gering: slechts 4% geeft aan wel BB te hebben aangevraagd en geen buitengewone uitgaven te hebben afgetrokken over 2004. Zelfs bij deze 4% hoeft de reden van het niet-gebruik van de BU nog niet de compensatie via de BB te zijn geweest.

Tabel 3.4 Kruistabel gebruik/niet-gebruik BU versus gebruik/niet-gebruik BB

	BB:	Niet gebruikt	Wel gebruikt
BU:			
Niet gebruikt		62%	4%*
Wel gebruikt		33%	2%*

* Door afronding zijn de percentages in de kolom 'wel gebruikt' samen hoger dan de in de tekst vermelde 5%.

Omdat het niettemin informatief is om te laten zien waarvoor (een kleine groep van) chronisch zieken en gehandicapten BB heeft aangevraagd geven we in tabel 3.5 de voorzieningen weer die via de BB zijn aangevraagd. De gegevens zijn afkomstig van 124 mensen die in 2004 een aanvraag voor BB bij hun gemeente indienden. Omdat men voor meer dan één voorziening een aanvraag kan hebben ingediend is het totale aantal voorzieningen in tabel 3.5 groter dan 124.

Tabel 3.5 Via de BB aangevraagde voorziening of bijdrage in de kosten (2004)

Eigen bijdrage thuiszorg	30
Auto (kilometervergoeding) / ander vervoer*	14
Bril	12
Tandarts	11
Woningaanpassingen*	11
Pedicure	8
Orthopedisch schoeisel, steunzolen	8
Geneesmiddelen	7
Tafeltje Dekje	6
Categoriale regeling	5
Kleding en beddengoed	5
Elektriciteit / verwarming	5
Lidmaatschap bibliotheek/sportclub	4
Alternatieve behandelwijze	3
Telefoon	2
Verhuizing	2
Rolstoel*	2
Wasmachine / fornuis	2
Psychotherapie	2
Fysiotherapie	2
Premie ziektekostenverzekering	1
Dieet	1
Scootmobiel*	1
Meubilair	1

* Deze voorziening betreft mogelijk een Wvg-aanvraag (ook bij de gemeente) en is in dat geval abusievelijk door de respondent als BB-aanvraag opgegeven.

Tabel 3.5 laat zien dat BB het meest vaak werd aangevraagd voor een tegemoetkoming in de eigen bijdrage voor de thuiszorg (30 keer). Daarnaast rapporteren chronisch zieken en gehandicapten de BB te hebben benut voor o.a. vervoerskosten, brillen, tandartskosten, woningaanpassingen, kosten van een pedicure en voor aangepast schoeisel of steunzolen. Zoals onderaan de tabel staat vermeld, kan het zijn dat sommige respondenten hun Wvg-aanvraag (voor vervoersvoorzieningen, rolstoelen en woningvoorzieningen) ten onrechte als een BB-aanvraag hebben opgegeven.

Opmerkelijk is dat slechts vijf panelleden gebruik hebben gemaakt van een categoriale regeling voor BB. Een reden hiervoor kan zijn dat men niet op de hoogte is van de mogelijkheid om een BB-aanvraag in te dienen. Uiteraard is het ook mogelijk dat gemeenten geen categoriale regeling hebben aangeboden of dat men gewoon geen gebruik wenst te maken van de BB.

Aan de respondenten die in 2004 geen gebruik maakten van de BB is daarom gevraagd waarom zij geen aanvraag hadden ingediend. In tabel 3.6 laten we zien welke redenen chronisch zieken en gehandicapten hebben voor hun niet-gebruik van de BB.

Tabel 3.6 Redenen voor niet-gebruik bijzondere bijstand (BB)

	Aantal	%*
Kent de bijzondere bijstand niet	253	13
Komt er (volgens respondent) niet voor in aanmerking	1.164	59
Weet niet hoe BB kan worden aangevraagd	68	3
Vindt het aanvragen te veel rompslomp	55	3
Houdt er niet van om 'hand te moeten ophouden'	239	12
Andere reden, namelijk:	329	17
(door respondent zelf ingevuld)		
Heb BB niet nodig	296	
Wil zolang mogelijk zelf kunnen redden	7	
Gemeente geeft toch niets	5	
Niet aan mogelijkheid gedacht	3	
Compenseer via de BU	1	
Gemeente hoeft privé-uitgaven niet te weten	1	
Anders	9	

* telt op tot meer dan 100% omdat meer dan één reden kon worden aangekruist

Uit tabel 3.6 blijkt dat het overgrote deel van de chronisch zieken en gehandicapten die geen BB-aanvraag in 2004 hadden ingediend van mening is dat zij niet in aanmerking komen voor BB. Dertien procent geeft als reden voor het niet-gebruik dat zij de regeling niet kennen en 12% dat zij liever niet 'hun hand willen ophouden'. Daarnaast konden respondenten zelf een reden invullen voor hun niet-gebruik. Duidelijk is dat een substantieel deel vindt dat zij helemaal geen BB nodig hebben. Deze mensen gaven dan aan dat zij niet zulke hoge kosten hadden of dat zij hun uitgaven prima zelf konden betalen. Zeven respondenten gaven aan dat zij zich hoe dan ook zo lang mogelijk zonder BB wilden redden. Slechts één respondent gaf aan dat BB niet nodig was, omdat hij of zij al via de BU compenseerde voor de meeruitgaven. Ook dit wijst erop dat de BB niet vaak als een alternatief voor de BU wordt gebruikt.

Omdat de bijzondere bijstand vooral een compensatiemogelijkheid is voor de lagere inkomensgroepen, hebben we in tabel 3.7 nog eens de redenen voor het niet-gebruik van de BB weergegeven, maar nu voor de twee laagste inkomensklassen.

Tabel 3.7 laat zien dat ongeveer een derde van de chronisch zieken en gehandicapten die een netto huishoudinkomen rond het sociaal minimum hebben en in 2004 geen BB hebben aangevraagd denkt dat zij niet voor bijzondere bijstand in aanmerking komen. Van de groep met een inkomen tussen € 1.100 en € 1.400 denkt ongeveer de helft niet in

aanmerking te komen voor bijzondere bijstand. Respectievelijk 19% en 16% van de niet-gebruikers van de BB met een netto inkomen van minder dan € 1.100 en tussen € 1.100-1.400 kent de regeling niet.

Tabel 3.7 Redenen voor niet-gebruik bijzondere bijstand (BB) van chronisch zieken en gehandicapten met een laag netto huishoudinkomen

	Minder dan			
	€ 1.100		€ 1.100 – 1.400	
	Aantal	%*	Aantal	%*
Kent de bijzondere bijstand niet	59	19	64	16
Komt er (volgens respondent) niet voor in aanmerking	111	35	207	53
Weet niet hoe BB kan worden aangevraagd	24	8	15	4
Vindt het aanvragen te veel rompslomp	28	9	14	4
Houdt er niet van om ‘hand te moeten ophouden’	63	20	70	18
Andere reden	60	19	45	12
waarvan: Heb BB niet nodig (zelf ingevuld)	43		41	

* telt op tot meer dan 100% omdat meer dan één reden kon worden aangekruist

Tenslotte laten we in tabel 3.8 de sociaal-demografische kenmerken van de BB-gebruikers zien ten opzichte van die van de niet-gebruikers. De tabel laat zien dat BB-gebruikers vooral alleenstaanden zijn en dan vooral alleenstaanden jonger dan 65 jaar. Het voornaamste kenmerk is hun inkomen: tweederde van de BB-gebruikers heeft een inkomen rond het sociaal minimum (minder dan € 1.100). Uitkeringen vormen de voornaamste inkomensbron van het huishouden, vooral de ‘andere uitkering’ (meestal een bijstandsuitkering) komt relatief veel voor als belangrijkste bron van het huishoudinkomen. Onder de BB-gebruikers is de chronisch zieke/gehandicapte in bijna 80% van de gevallen zelf verantwoordelijk voor (het grootste deel van) het huishoudinkomen. Meer dan 90% van de chronisch zieke en gehandicapte BB-gebruikers is ziekenfondsverzekerd.

Tabel 3.8 Kenmerken van gebruikers en niet-gebruikers van de BB

	Gebruikers	Niet-gebruikers	Cramer's V (p)
	%	%	
Leeftijd			.00 (ns)
25 – 44 jaar	14	14	
45 – 64 jaar	43	43	
65 jaar en ouder	44	44	
Opleiding			.07 (ns)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	59	45	
MBO	18	19	
HBS, HAVO, VWO, MMS	7	15	
HBO, WO	7	6	
HBO, WO	9	14	
Samenstelling huishouden			.23 (.000)
Alleenstaand 65-	38	10	
Alleenstaand 65+	23	20	
Paar 65-	11	44	
Paar 65+	19	24	
Alleenstaand 65- met kinderen	8	3	
Netto maandinkomen van het huishouden			.30 (.000)
Minder dan € 1.100	68	17	
€ 1.100 – 1.400	19	21	
€ 1.400 – 1.700	4	17	
€ 1.700 – 2.500	7	27	
€ 2.500 – 3.100	0	10	
Meer dan € 3.100	2	8	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.27 (.000)
Loon, salaris	5	29	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	0	4	
Inkomen uit vermogen of pensioen	7	16	
AOW	44	36	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	15	11	
Andere uitkering	29	5	
Hoofdkostwinnerschap			.09 (.000)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	79	59	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	21	41	
Ziektekostenverzekering			.11 (.000)
Ziekenfonds	93	72	
Particulier – privaatrechtelijk	4	22	
Particulier – publiekrechtelijk	3	5	

Vergelijken we de kenmerken van BB-gebruikers (tabel 3.8) met de kenmerken van de BU-gebruikers (tabel 3.1), dan wordt duidelijk dat het hier om twee zeer verschillende subgroepen van chronisch zieken en gehandicapten gaat: BU-gebruikers zijn vooral (echt)paren en dan relatief vaak 65+. BU-gebruikers hebben bovendien relatief vaak – ten opzichte van BB-gebruikers - een huishoudinkomen (net) boven bijstandsniveau.

3.3 Gebruik van het chronisch-ziekenforfait

In de BU 2004 wordt het recht op aftrek van een extra forfaitair bedrag vanwege chronische ziekte, het zogenaamde chronisch-ziekenforfait, op een andere manier bepaald dan bij de BU 2003. In de inleiding werd al vermeld dat niet meer de hoogte van de totale aftrekbare ziektekosten, maar alleen van de specifieke ziektekosten bepalend is voor het al of niet kunnen benutten van dit forfait. De specifieke uitgaven moesten in 2004 tenminste € 307 bedragen om het chronisch-ziekenforfait te kunnen gebruiken. Bovendien is dit forfait alleen bedoeld voor mensen jonger dan 65 jaar. Het forfaitaire bedrag à € 776 dat dan bij de buitengewone uitgaven mag worden opgeteld is gelijk aan het bedrag dat mag worden meegeteld, indien men in aanmerking komt voor het arbeidsongeschiktheidsforfait of het ouderdomsforfait. De voorwaarden voor deze laatste twee forfaits zijn bij de BU 2004 niet veranderd: het ouderdomsforfait kan worden benut door iedereen die ouder is dan 65 jaar, het arbeidsongeschiktheidsforfait is voor mensen jonger dan 65 jaar die voor meer dan 45% arbeidsongeschikt zijn verklaard. Indien men gezamenlijk aangifte deed en ook de partner aan één van de genoemde voorwaarden voldeed, kon tweemaal het forfaitaire bedrag van € 776 bij de buitengewone uitgaven worden opgeteld.

In de enquête van het NPCG is aan degenen die belastingaangifte over 2004 hadden gedaan en daarbij de BU hadden benut gevraagd of zij gebruik hebben gemaakt van het chronisch-ziekenforfait (CZ-forfait), het arbeidsongeschiktheidsforfait (AO-forfait) en/of het ouderdomsforfait. In tabel 3.9 staan de bevindingen vermeld.

Allereerst valt op dat bij de opgave van de gebruikte forfaits relatief veel mensen (circa 17%) een onjuiste opgave hebben gedaan. Een voorbeeld van een onjuiste opgave is een 65-plusser die alleen aangifte heeft gedaan en in de enquête heeft aangegeven het ouderdomsforfait voor zichzelf te hebben benut en tegelijkertijd het CZ-forfait, omdat hij/zij ook specifieke uitgaven van meer dan € 307 had. Omdat onjuiste opgaven vaak verband hielden met de opgave van het CZ-forfait, kunnen de gegevens hierover slechts met grote voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Over het algemeen valt op dat weinig chronisch zieken en gehandicapten die de BU 2004 gebruikten geen enkel forfait hebben kunnen benutten. Dit komt nog het meest voor

(12%) onder diegenen die jonger waren dan 65 jaar en samen met de partner aangifte deden. Opvallend bij deze groep is ook dat slechts een enkeling twee keer het CZ-forfait heeft opgegeven. In dat geval moesten de gezamenlijke specifieke uitgaven ook wel tenminste € 614 bedragen. Wanneer we kijken naar de BU-gebruikers jonger dan 65 jaar die alleen aangifte deden, zien we dat ongeveer de helft het AO-forfait kon benutten.

Tabel 3.9 Gebruik van forfaits bij BU 2004

Alleen aangifte gedaan	Jonger dan 65 jaar (N=141)		65 jaar en ouder (N=159)	
	Aantal	%*	Aantal	%*
CZ-forfait	21	15	0	0
AO-forfait	69	49	0	0
Ouderdomsforfait	0	0	116	73
Geen forfait benut	8	6	5	3
Onjuiste opgave forfaits	24	17	29	18
Geen antwoord	19	14	9	6

Met partner aangifte gedaan	Jonger dan 65 jaar (N=252)		65 jaar en ouder (N=214)	
	Aantal	%*	Aantal	%*
<u>Eén forfait benut:</u>				
CZ-forfait	46	19	1	1
AO-forfait	35	14	0	0
Ouderdomsforfait	9	4	27	13
<u>Twee forfaits benut:</u>				
CZ-forfait (2x)	5	2	0	0
AO-forfait (2x)	17	7	0	0
Ouderdomsforfait (2x)	0	0	123	57
CZ-forfait en AO-forfait	20	8	0	0
CZ-forfait en ouderdomsforfait	4	2	10	5
AO-forfait en ouderdomsforfait	7	3	1	0
Geen forfait benut	30	12	8	4
Onjuiste opgave forfaits	40	16	37	17
Geen antwoord	37	15	8	4

* door afronding zijn de opgetelde percentages soms een fractie meer of minder dan 100

3.4 Rechthebbende niet-gebruikers BU 2004

In deze paragraaf beantwoorden we de vraag welk deel van de chronisch zieken en gehandicapten in aanmerking komt voor aftrek van buitengewone uitgaven over 2004. Als we deze gegevens combineren met gegevens over het gerapporteerde gebruik (zie paragraaf 3.1), kunnen we berekenen hoe groot de groep rechthebbende niet-gebruikers

onder de chronisch zieken en gehandicapten is. Vervolgens presenteren we enkele kenmerken van de rechthebbende niet-gebruikers en laten we zien wat de oorzaken en redenen van hun niet-gebruik zijn.

Omvang van het rechthebbende niet-gebruik

Tabel 3.10 laat zien dat 35% van de respondenten aangeeft gebruik te hebben gemaakt van de BU 2004 (onderste rij). Dat percentage zagen we al in paragraaf 3.1. Het aandeel mensen dat volgens de berekening voor aftrek in aanmerking komt is aanzienlijk groter, te weten 81% (laatste kolom). In bijlage 6 wordt dit percentage ‘recht op aftrek’ vergeleken met het eerder gevonden percentage door Janssens et al. (2005).

Tabel 3.10 laat tevens zien dat 49% van de respondenten aangeeft de BU 2004 niet te hebben gebruikt terwijl ze volgens de berekening wel in aanmerking zouden zijn gekomen. Dit zijn dus de rechthebbende niet-gebruikers. Wanneer we ons beperken tot degenen die in aanmerking komen voor de BU (81% van de totale groep), rapporteert 60% van hen⁵ geen gebruik te hebben gemaakt van deze aftrekregeling.

In de bovenste rij van de tabel is een kleine groep panelleden (3%) te zien die aangeeft wel gebruik te hebben gemaakt van de BU 2004, terwijl ze daarvoor volgens de berekening niet in aanmerking komen. Dit percentage geeft een idee van de omvang van de meetfout van de berekening.⁶

Tabel 3.10 Berekend recht en gerapporteerd gebruik BU 2004

	Maakt volgens eigen opgave geen gebruik van BU 2004	Maakt volgens eigen opgave wel gebruik van BU 2004	Totaal
Komt volgens berekening niet in aanmerking voor BU 2004	16%	3%	19%
Komt volgens berekening wel in aanmerking voor BU 2004	49%	32%	81%
Totaal	65%	35%	100%

Bron: NPCG 2005 NIVEL, bewerking SEO Economisch Onderzoek

⁵ De berekening is: $\{1.039 \text{ (in tabel 3.10: 49\%)} / 1.729 \text{ (in tabel 3.10: 81\%)}\} * 100$.

⁶ Meetfouten kunnen ontstaan bij de onderzoekers en bij de respondenten. De onderzoekers hebben bijvoorbeeld geen gegevens over het eigen-huisbezit en maken daarover veronderstellingen (zie bijlage 5). De respondenten hebben in de enquête aangegeven of ze al of niet BU 2004 hebben aangevraagd. Of die aanvraag correct is en wordt gehonoreerd door de fiscus, is niet bekend. Bovendien kunnen respondenten ook andere buitengewone uitgaven (dan ziektekosten) hebben afgetrokken, bijvoorbeeld de kosten van een begrafenis of crematie. Bij de berekening zijn alleen de aftrekbare ziektekosten meegenomen.

In de bijlagen 7 en 8 laten we de resultaten van de berekening voor chronisch zieken en gehandicapten afzonderlijk zien.

Kenmerken van rechthebbende niet-gebruikers

Hieronder presenteren we enkele kenmerken van de rechthebbende niet-gebruikers ten opzichte van de gebruikers van BU 2004. Het gaat om hun sociaal-demografische kenmerken (tabel 3.11) en om de hoogte van hun standaardziektekosten (excl. premies) en specifieke uitgaven (tabel 3.12).

Tabel 3.11 laat zien dat rechthebbende niet-gebruikers gemiddeld lager zijn opgeleid dan degenen die de BU wel benutten. Ruim de helft van de rechthebbende niet-gebruikers heeft alleen lagere school of een lagere beroepsopleiding als hoogst genoten opleiding. Daarnaast zien we dat de groep rechthebbende niet-gebruikers relatief veel mensen (circa een kwart) bevat die met hun huishoudinkomen rond het sociaal minimum zitten (minder dan € 1.100). Het overgrote deel van deze mensen is ziekenfondsverzekerd.

In de bijlagen 9 en 10 worden de gegevens van tabel 3.11 voor chronisch zieken en gehandicapten afzonderlijk vermeld.

In tabel 3.12 staan de standaardziektekosten (excl. premies) en de specifieke uitgaven van de rechthebbende niet-gebruikers vermeld. Deze gegevens zijn gebaseerd op de in de enquête gerapporteerde eigen uitgaven. Uit tabel 3.12 komt naar voren dat rechthebbende niet-gebruikers lagere ziektekosten – zowel standaardziektekosten (excl. premies) als specifieke kosten – hebben dan gebruikers. De absolute gemiddelde waarden in tabel 3.12 zijn overigens weinig informatief, omdat er sprake is van een grote spreiding in de gerapporteerde ziektekosten. Dit zien we aan de standaarddeviaties (SD).

Tabel 3.11 Kenmerken van rechthebbende niet-gebruikers van de BU 2004 ten opzichte van gebruikers

	Rechthebbende niet-gebruikers %	Gebruikers %	Cramer's V (p)
Leeftijd			.06 (ns)
25 – 44 jaar	14	12	
45 – 64 jaar	44	39	
65 jaar en ouder	43	49	
Opleiding			.16 (.000)
Geen, lagere school, LBO	55	41	
(M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	17	22	
MBO	15	14	
HBS, HAVO, VWO, MMS	5	8	
HBO, WO	9	15	
Samenstelling huishouden			.10 (.002)
Alleenstaand 65-	13	11	
Alleenstaand 65+	20	19	
Paar 65-	41	38	
Paar 65+	22	30	
Alleenstaand 65- met kinderen	4	2	
Netto maandinkomen van het huishouden			.10 (.003)
Minder dan € 1.100	26	19	
€ 1.100 – 1.400	22	25	
€ 1.400 – 1.700	18	17	
€ 1.700 – 2.500	23	27	
€ 2.500 – 3.100	5	7	
Meer dan € 3.100	6	6	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.11 (.001)
Loon, salaris	26	20	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	3	2	
Inkomen uit vermogen of pensioen	13	16	
AOW	38	41	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	12	16	
Andere uitkering	8	5	
Hoofdkostwinnerschap			.01 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	61	60	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	39	40	
Ziektekostenverzekering			.11 (.000)
Ziekenfonds	85	78	
Particulier – privaatrechtelijk	10	17	
Particulier – publiekrechtelijk	5	5	

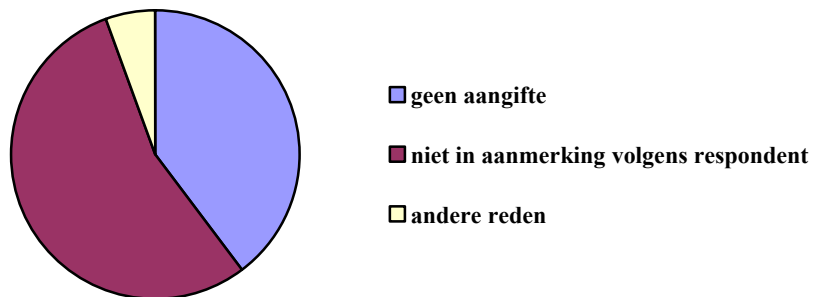
Tabel 3.12 Ziektekosten over 2004 in € van rechthebbende niet-gebruikers van de BU 2004 ten opzichte van gebruikers

	Rechthebbende niet-gebruikers		Gebruikers		T (p)
	Gemiddeld	SD	Gemiddeld	SD	
Chronisch zieken en gehandicapten					
Standaardziektekosten (excl. premies)	98	273	177	428	-4.45 (.000)
Specifieke kosten	437	661	916	1.225	-9.84 (.000)
Chronisch zieken					
Standaardziektekosten (excl. premies)	106	305	214	574	-3.62 (.000)
Specifieke kosten	349	566	758	898	-8.50 (.000)
Gehandicapten					
Standaardziektekosten (excl. premies)	92	243	150	276	-2.81 (.005)
Specifieke kosten	510	722	1.030	1.405	-5.73 (.000)

Oorzaken en redenen van het rechthebbende niet-gebruik

Wanneer we kijken naar de oorzaken en redenen van het niet-gebruik van de BU onder de rechthebbende niet-gebruikers, dan blijkt het niet doen van belastingaangifte verantwoordelijk voor 40% van het niet-gebruik. De reden dat men zelf denkt niet in aanmerking te komen voor de aftrek is verantwoordelijk voor 55% van het niet-gebruik en andere redenen zijn verantwoordelijk voor de resterende 5% van het niet-gebruik van de BU 2004 (zie figuur 2).

Figuur 2 Oorzaken en redenen van niet-gebruik BU onder rechthebbenden

Referenties

Calsbeek H, Rijken M. Omvang en verhouding van (sub)groepen chronisch zieken en gehandicapten. Utrecht: NIVEL, in voorbereiding.

Giesbers H (red.). Gemeenten 2004. In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationale Atlas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM, www.zorgatlas.nl, 25 november 2004.

Janssens L, Rijken M, Spreeuwenberg P. Wijziging van de regeling buitengewone uitgaven. Inkomenseffecten bij chronisch zieken. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek, maart 2005 (SEO-rapport nr. 777).

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2003-2004, 29.200 XV, nr. 110. Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, d.d. 17 september 2004.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2004-2005, 29.800 XV, nr. 78. Motie van het lid Noorman-den Uyl c.s., d.d. 1 april 2005.

Vektis, persbericht d.d. 9 maart 2005

Wit JSJ de. De SCP-maat voor beperkingen. Een technische toelichting. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau, 1997 (werkdocument 40).

Bijlage 1 Samenstelling van de onderzoeksgroep (N=2.424)*

	Ongewogen N	Ongewogen %	Gewogen %
Leeftijd			
25 – 44 jaar	348	14,4	13,3
45 – 64 jaar	1.034	42,7	42,0
65 jaar en ouder	1.042	43,0	44,7
Opleiding			
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	1.048	45,3	46,8
MBO	449	19,4	19,3
HBS, HAVO, VWO, MMS	338	14,6	14,0
HBO, WO	145	6,3	6,2
	333	14,4	13,7
Samenstelling huishouden			
Alleenstaand 65-	221	9,4	11,2
Alleenstaand 65+	416	17,7	20,5
Paar 65-	1.048	44,7	41,2
Paar 65+	583	24,9	23,8
Alleenstaand 65- met kinderen	78	3,3	3,3
Netto maandinkomen van het huishouden			
Minder dan € 1.100	397	17,3	20,5
€ 1.100 – 1.400	476	20,8	21,0
€ 1.400 – 1.700	370	16,2	16,3
€ 1.700 – 2.500	607	26,5	25,5
€ 2.500 – 3.100	240	10,5	9,2
Meer dan € 3.100	201	8,8	7,5
Voornaamste inkomensbron huishouden			
Loon, salaris	649	28,8	26,6
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	91	4,0	3,4
Inkomen uit vermogen of pensioen	365	16,2	15,6
AOW	805	35,7	37,4
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	228	10,1	11,2
Andere uitkering	115	5,1	5,8
Hoofdkostwinnerschap			
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	1.347	58,5	60,7
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	956	41,5	39,3
Ziektekostenverzekering			
Ziekenfonds	1.732	71,9	73,9
Particulier – privaatrechtelijk	550	22,8	21,0
Particulier – publiekrechtelijk	126	5,2	5,2

* De onderzoeksgroep bestaat uit 1.618 chronisch zieken (67%) en 806 gehandicapten (33%).

Bijlage 2 Kenmerken van chronisch zieke gebruikers ten opzichte van niet-gebruikers* van de BU 2004 (N=1.472)

	Gebruikers	Niet-gebruikers	Cramer's V (p)
	%	%	
Leeftijd			.12 (.000)
25 – 44 jaar	15	19	
45 – 64 jaar	39	48	
65 jaar en ouder	46	33	
Opleiding			.05 (ns)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	37	42	
MBO	22	19	
HBS, HAVO, VWO, MMS	16	16	
HBO, WO	8	6	
HBO, WO	17	16	
Samenstelling huishouden			.15 (.000)
Alleenstaand 65-	5	7	
Alleenstaand 65+	12	12	
Paar 65-	45	56	
Paar 65+	35	21	
Alleenstaand 65- met kinderen	4	4	
Netto maandinkomen van het huishouden			.08 (ns)
Minder dan € 1.100	10	11	
€ 1.100 – 1.400	23	18	
€ 1.400 – 1.700	16	15	
€ 1.700 – 2.500	30	29	
€ 2.500 – 3.100	12	14	
Meer dan € 3.100	9	13	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.17 (.000)
Loon, salaris	27	39	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	3	6	
Inkomen uit vermogen of pensioen	20	17	
AOW	36	27	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	12	7	
Andere uitkering	2	5	
Hoofdkostwinnerschap			.01 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	55	55	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	45	45	
Ziektekostenverzekering			.06 (ns)
Ziekenfonds	72	65	
Particulier – privaatrechtelijk	24	29	
Particulier – publiekrechtelijk	5	6	

* Niet-gebruikers zijn alle mensen die aangeven de BU 2004 niet te hebben gebruikt, ongeacht of ze al of niet voor de aftrek in aanmerking komen.

Bijlage 3 Kenmerken van gehandicapte gebruikers ten opzichte van niet-gebruikers* van de BU 2004 (N=742)

	Gebruikers	Niet-gebruikers	Cramer's V (p)
	%	%	
Leeftijd			.07 (ns)
25 – 44 jaar	10	12	
45 – 64 jaar	39	45	
65 jaar en ouder	51	43	
Opleiding			.10 (ns)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	44	52	
MBO	22	17	
HBS, HAVO, VWO, MMS	13	13	
HBO, WO	8	6	
HBO, WO	14	12	
Samenstelling huishouden			.14 (ns)
Alleenstaand 65-	15	18	
Alleenstaand 65+	25	27	
Paar 65-	33	35	
Paar 65+	26	17	
Alleenstaand 65- met kinderen	2	5	
Netto maandinkomen van het huishouden			.14 (ns)
Minder dan € 1.100	26	30	
€ 1.100 – 1.400	26	17	
€ 1.400 – 1.700	17	16	
€ 1.700 – 2.500	24	23	
€ 2.500 – 3.100	4	8	
Meer dan € 3.100	3	6	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.17 (.001)
Loon, salaris	16	26	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	1	3	
Inkomen uit vermogen of pensioen	13	15	
AOW	45	35	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	19	13	
Andere uitkering	7	9	
Hoofdkostwinnerschap			.04 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	64	68	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	36	32	
Ziektekostenverzekering			.08 (ns)
Ziekenfonds	82	77	
Particulier – privaatrechtelijk	13	19	
Particulier – publiekrechtelijk	5	5	

* Niet-gebruikers zijn alle mensen die aangeven de BU 2004 niet te hebben gebruikt, ongeacht of ze al of niet voor de aftrek in aanmerking komen.

Bijlage 4 Gebruik van BU 2004 onder subgroepen chronisch zieken en gehandicapten

	Wel gebruikt %	Niet gebruikt %	Cramer's V (p)
Leeftijd			.10 (.000)
25 – 44 jaar	30	70	
45 – 64 jaar	31	69	
65 jaar en ouder	41	60	
Opleiding			.07 (ns)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	31	69	
MBO	38	62	
HBS, HAVO, VWO, MMS	33	67	
HBO, WO	40	60	
HBO, WO	36	64	
Samenstelling huishouden			.13 (.000)
Alleenstaand 65-	32	68	
Alleenstaand 65+	35	65	
Paar 65-	30	70	
Paar 65+	45	55	
Alleenstaand 65- met kinderen	24	76	
Netto maandinkomen van het huishouden			.12 (.000)
Minder dan € 1.100	34	66	
€ 1.100 – 1.400	43	57	
€ 1.400 – 1.700	36	64	
€ 1.700 – 2.500	36	65	
€ 2.500 – 3.100	26	74	
Meer dan € 3.100	25	75	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.18 (.000)
Loon, salaris	25	75	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	17	83	
Inkomen uit vermogen of pensioen	35	65	
AOW	41	59	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	47	53	
Andere uitkering	28	72	
Hoofdkostwinnerschap			.01 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	35	65	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	36	65	
Ziektekostenverzekering			.08 (.001)
Ziekenfonds	37	63	
Particulier – privaatrechtelijk	28	72	
Particulier – publiekrechtelijk	33	67	

Bijlage 5 Toelichting bij de berekening van het recht op BU

Afbakening onderzoeksgroep

- Alleen respondenten doen mee waarvan het inkomen bekend is.
- Alleen respondenten doen mee met leeftijd van 25 jaar of ouder op 1 januari 2004.

Schatting verzamelinkomen

Van de respondenten is het netto huishoudinkomen per maand uit de enquête bekend. Dit bedrag is teruggerekend naar een bruto maandinkomen met de daarbij geldende belastingtarieven, premies volksverzekeringen en premies werknemersverzekeringen zoals die door werkgevers worden toegepast. Vervolgens is dit maandbedrag vermenigvuldigd met 12 en is er 8% vakantietoeslag bij opgeteld om een bruto jaarinkomen te krijgen.

Vanuit dit bruto jaarinkomen is voor elke respondent een verzamelinkomen berekend. De belangrijkste stap daarbij is het schatten van de aftrekpost voor het eigen huis. In het NPCG is niet gevraagd naar het eigen-huisbezit. Op basis van een substeekproef van ruim 1.100 chronisch zieken uit het Periodiek Onderzoek Leefsituatie van het CBS (POLS, CBS 1998) is het wel of niet bezitten van een eigen huis gerelateerd aan een aantal kenmerken: leeftijd, opleiding, samenstelling van het huishouden en huishoudinkomen. Op deze manier hebben we per respondent in het NPCG kunnen schatten of er sprake is van eigen-huisbezit. Wanneer een respondent een huis bezit dan heeft dat een (WOZ) waarde van € 133.000 (CBS, peiling 1-1-1999). Gemiddeld staat hier een hypotheek tegenover van € 73.700 tegen een rente van 5,56% (CBS). Het hypotheekbedrag van € 73.700 komt naar voren wanneer we veronderstellen dat: voor een gemiddelde woning € 133.000 nodig is, een aflossingshypotheek een looptijd heeft van 30 jaar en dat de hypotheken van de laatste 10 jaar allemaal aflossingsvrij zijn en die van daarvoor allemaal aflossingshypotheken.

Andere fiscale regelingen dan de aftrek van hypotheekrente en andere inkomensbronnen (in de Boxen 2 en 3) zijn bij de berekening van het verzamelinkomen buiten beschouwing gelaten.

Simulatie

Op grond van het geschatte verzamelinkomen en de feitelijke ziektekosten is voor elke respondent berekend of deze recht had op BU. Daarbij zijn de volgende veronderstellingen gehanteerd:

- Niet meegeteld in de aftrekbare kosten voor de BU zijn uitgaven aan:
 - rente over schulden voor ziektekosten van voor 2001;
 - bevalling en kraamhulp;
 - begrafenis of crematie;
 - laatste afscheid;
 - adoptie.
- Ontbrekende waarnemingen bij premiekosten, ziektekosten en kosten van hulpmiddelen zijn geïmputeerd met de gemiddelde waarden van groepen respondenten die dezelfde soort kosten hadden. Bijvoorbeeld: een alleenstaande respondent die ziekenfondsverzekerd is en die niet aangeeft hoe hoog zijn nominale premie is, krijgt een waarde toegekend gelijk aan de gemiddelde nominale premie van de alleenstaande ziekenfondsverzekerden in het panel.
- Ontbrekende waarnemingen bij huishoudsamenstelling worden verondersteld (echt)paar te zijn. Indien een (echt)paar bestaat uit een man en een vrouw, dan wordt verondersteld dat de man drie jaar ouder is dan de vrouw.

Bijlage 6 Vergelijking uitkomsten met onderzoek Janssens et al. (2005)

Zoals in de inleiding werd vermeld is een eerdere studie uitgevoerd waarin de werking van de BU 2004 werd gesimuleerd op basis van gegevens over de ziektekosten van chronisch zieken over 2003 (Janssens et al., 2005). De daarvoor gebruikte gegevens waren afkomstig uit een enquête onder de leden van het Patiëntenpanel Chronisch Zieken in april 2004. Destijds kwam naar voren dat 67% in aanmerking kwam voor de BU 2004. Het nu gevonden resultaat wijkt daarvan af: 81% van de chronisch zieken en gehandicapten komt in aanmerking voor de BU 2004.

We schetsen nu kort hoe dit verschil kan worden verklaard. In principe zijn twee verklaringen mogelijk. De eerste mogelijkheid is dat de gerapporteerde inkomens en ziektekosten over 2004 (uit de enquête van mei 2005) afwijken van de gerapporteerde inkomens en ziektekosten over 2003 (PPCZ-enquête van april 2004). Deze gegevens bepalen immers of men in aanmerking komt voor de aftrek. Ten tweede kan het verschil te maken hebben met het feit dat de onderzochte populaties van beide onderzoeken verschillen. In het onderzoek van Janssens et al. betrof de onderzochte populatie uitsluitend (somatisch) chronisch zieken; in het onderhavige onderzoek omvat de onderzochte populatie zowel chronisch zieken als (lichamelijk) gehandicapten. Om meer inzicht te krijgen in de oorzaken van het geconstateerde verschil worden in tabel B8.1 de inkomens en ziektekosten van 2003 (PPCZ 2004) en 2004 (NPCG 2005) met elkaar vergeleken en wordt de NPCG-onderzoeksgroep uitgesplitst in een groep chronisch zieken (geworven via huisartsenpraktijken) en een groep gehandicapten (geworven via bevolkingsonderzoeken op basis van een positieve score op een screener).

Tabel B8.1 Vergelijking PPCZ 2004 en NPCG 2005, gemiddelden in € per respondent

Belastingjaar	PPCZ 2004	NPCG 2005		
	2003	2004		
		Gehele groep**	Chronisch zieken	Gehandicapten
Netto inkomen per maand	1.710	1.600	1.710	1.490
Premies per jaar *	2.934	3.212	3.474	2.975
Ziektekosten per jaar (excl. premies)	555	700	581	809

* Indien van toepassing inclusief: inkomensafhankelijk deel voor ZFW-verzekerden, aanvullende verzekeringen en WTZ/MOOZ heffingen.

** Deze gemiddelden zijn gewogen (zie ook paragraaf 2.5).

Bron: PPCZ 2004 NIVEL, NPCG 2005 NIVEL, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Wanneer we de inkomens, premies en de andere aftrekbare ziektekosten van het PPCZ over 2003 en het NPCG (gehele groep) over 2004 met elkaar vergelijken, zien we dat ze alledrie zodanig zijn veranderd dat respondenten gemiddeld eerder voor aftrek in aanmerking komen: de premies en de overige ziektekosten zijn gemiddeld hoger en de inkomens zijn gemiddeld lager. Hierdoor overschrijden meer mensen de (inkomensafhankelijke) drempel voor aftrek en komt dus een groter deel van de chronisch zieken en gehandicapten in aanmerking voor de BU.

In 2004 zijn de premies voor de ziektekostenverzekering aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2003. Dat geldt niet alleen voor chronisch zieken en gehandicapten, maar voor alle burgers. Statistisch bureau Vektis meldt dat de premies in Nederland gemiddeld met 7,7% zijn gestegen tussen 2003 en 2004 (persbericht d.d. 9 maart 2005). Daarnaast zijn ook de WTZ/MOOZ-bijdragen toegenomen met € 97 (voor personen in de leeftijd van 20 t/m 64 jaar).

Wanneer we de respondenten van het NPCG uitsplitsen, komt uit tabel B8.1 naar voren dat de chronisch zieken in het NPCG over 2004 een vergelijkbaar inkomen en vergelijkbare ziektekosten (excl. premies) hadden als de chronisch zieken uit het PPCZ over 2003. Wel zijn de premies van de chronisch zieken in het NPCG over 2004 flink hoger.

Bijlage 7 laat zien dat op grond van de gegevens over 2004 73% van de chronisch zieken in aanmerking komt voor de BU 2004. Vergelijken we dit resultaat met de bevinding van Janssens et al. op grond van de simulatie met gegevens van chronisch zieken over 2003 (67% recht op BU 2004), dan is het verschil niet erg groot.

Anders dan in het PPCZ, zijn in het NPCG ook gehandicapten vertegenwoordigd.

Wanneer we de gegevens van de chronisch zieken en de gehandicapten in het NPCG over 2004 met elkaar vergelijken, zien we dat gehandicapten gemiddeld een lager inkomen hebben dan chronisch zieken en dat zij bovendien gemiddeld hogere ziektekosten (excl. premies) hebben. De premies die zij voor hun ziektekostenverzekering betalen zijn gemiddeld weer lager dan die van chronisch zieken.

Bijlage 8 laat zien dat 89% van de gehandicapten in aanmerking komt voor de BU 2004. Dit percentage wijkt dus af van het percentage gevonden bij chronisch zieken (73%).

Op grond van het bovenstaande concluderen we dat het verschil in het berekende recht op aftrek krachtens de BU 2004 tussen Janssens et al. (2005) en het onderhavige onderzoek grotendeels verklaard kan worden verklaard uit het feit dat de financiële positie van gehandicapten anders is dan die van chronisch zieken. Daarnaast zijn in 2004 de premies voor de ziektekostenverzekering gestegen, waardoor ook een wat groter deel van de chronisch zieken in aanmerking komt voor de BU 2004 dan op grond van hun gegevens over 2003 was geschat.

Bijlage 7 Berekend recht en gerapporteerd gebruik BU 2004 onder chronisch zieken
(N=1.392)

	Maakt volgens eigen opgave geen gebruik van BU 2004	Maakt volgens eigen opgave wel gebruik van BU 2004	Totaal
Komt volgens berekening niet in aanmerking voor BU 2004	23%	4%	27%
Komt volgens berekening wel in aanmerking voor BU 2004	46%	26%	73%
Totaal	70%	30%	100%

Bron: NPCG 2005 NIVEL, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Bijlage 8 Berekend recht en gerapporteerd gebruik BU 2004 onder gehandicapten
(N=723)

	Maakt volgens eigen opgave geen gebruik van BU 2004	Maakt volgens eigen opgave wel gebruik van BU 2004	Totaal
Komt volgens berekening niet in aanmerking voor BU 2004	10%	2%	11%
Komt volgens berekening wel in aanmerking voor BU 2004	51%	38%	89%
Totaal	61%	39%	100%

Bron: NPCG 2005 NIVEL, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Bijlage 9 Kenmerken van chronisch zieke rechthebbende niet-gebruikers ten opzichte van gebruikers BU 2004

	Rechthebbende niet-gebruikers %	Gebruikers %	Cramer's V (p)
Leeftijd			.05 (ns)
25 – 44 jaar	15	15	
45 – 64 jaar	44	39	
65 jaar en ouder	41	46	
Opleiding			.17 (.000)
Geen, lagere school, LBO	52	37	
(M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	19	22	
MBO	16	16	
HBS, HAVO, VWO, MMS	4	8	
HBO, WO	9	17	
Samenstelling huishouden			.08 (ns)
Alleenstaand 65-	7	5	
Alleenstaand 65+	14	12	
Paar 65-	49	45	
Paar 65+	27	35	
Alleenstaand 65- met kinderen	4	4	
Netto maandinkomen van het huishouden			.13 (.002)
Minder dan € 1.100	16	10	
€ 1.100 – 1.400	26	23	
€ 1.400 – 1.700	19	16	
€ 1.700 – 2.500	25	30	
€ 2.500 – 3.100	7	12	
Meer dan € 3.100	8	9	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.12 (ns)
Loon, salaris	30	27	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	4	3	
Inkomen uit vermogen of pensioen	15	20	
AOW	36	36	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	9	12	
Andere uitkering	5	2	
Hoofdkostwinnerschap			.00 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	55	55	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	45	45	
Ziektekostenverzekering			.16 (.000)
Ziekenfonds	83	72	
Particulier – privaatrechtelijk	12	24	
Particulier – publiekrechtelijk	6	5	

Bijlage 10 Kenmerken van gehandicapte rechthebbende niet-gebruikers ten opzichte van gebruikers BU 2004

	Rechthebbende niet-gebruikers %	Gebruikers %	Cramer's V (p)
Leeftijd			.07 (ns)
25 – 44 jaar	13	10	
45 – 64 jaar	43	39	
65 jaar en ouder	44	51	
Opleiding			.15 (.006)
Geen, lagere school, LBO (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	58	44	
MBO	16	22	
HBS, HAVO, VWO, MMS	13	13	
HBO, WO	5	8	
HBO, WO	9	14	
Samenstelling huishouden			.13 (ns)
Alleenstaand 65-	18	15	
Alleenstaand 65+	26	25	
Paar 65-	33	33	
Paar 65+	18	26	
Alleenstaand 65- met kinderen	5	2	
Netto maandinkomen van het huishouden			.12 (ns)
Minder dan € 1.100	35	26	
€ 1.100 – 1.400	19	26	
€ 1.400 – 1.700	17	17	
€ 1.700 – 2.500	21	24	
€ 2.500 – 3.100	4	4	
Meer dan € 3.100	4	3	
Voornaamste inkomensbron huishouden			.13 (ns)
Loon, salaris	22	16	
Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap	2	1	
Inkomen uit vermogen of pensioen	12	13	
AOW	40	45	
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	14	19	
Andere uitkering	10	7	
Hoofdkostwinnerschap			.03 (ns)
Chronisch zieke/gehandicapte hoofdkostwinner	67	64	
Chronisch zieke/gehandicapte geen hoofdkostwinner	33	36	
Ziektekostenverzekering			.07 (ns)
Ziekenfonds	87	82	
Particulier – privaatrechtelijk	9	13	
Particulier – publiekrechtelijk	4	5	

